

Pere Calders, entre la realitat i la màgia

I TAMBÉ: ■ Toni Pascual, la força de l'estil. ■ Nova Orleans, la vella. ■ L'art de teixir, a la recerca dels orígens. ■ Postmodern ataca l'avantguarda. ■ Articles de Joan Perucho, Pere Tió, Alfred Bosch, Norbert Bilbeny, Daniel Giralt Miracle, Pilar Parcerisas, Arnau Puig.

L'AVUI DEL JOVENT: ■ Un conte de Salvador Prat i Armengol. ■ Llibres, còmics, discos, jocs i entreteniments.

ENTREVISTA

Pere Calders: entre la realitat i la màgia.

Julia Guillamon

Pere Calders és un fanàtic de les màquines. Ens mostra un rellotge de polsera, digital, que reté cinquanta números telefònics, una màquina d'escriure de procediment tèrmic, les seves darreres adquisicions en material fotogràfic. La tècnica el sedueix i l'atabala, perquè ha creat una nova concepció del pas del temps molt més trepidant, ha establert una inestabilitat vivencial extraordinària. Compres un aparell i en el mateix moment de l'adquisició ja ha quedat desfasat per una nova invenció que la fàbrica no comercialitza per tal de poder liquidar els estocs. Això, és clar, pel que fa a una tècnica que ens atreviríem a qualificar de «domèstica». L'altra, la que es capitalitza als grans centres de poder, més aviat li confereix una estranya inquietud, perquè en desconeix l'ús exacte, les possibilitats destructives. Però no sols són les màquines les que capitalitzen la nostra atenció: hi ha també els llibres, l'evocació de diversos períodes de la seva vida, relacionats amb l'activitat de l'escriptura. En aquest sentit, Calders manifesta que no s'havia sentit gaire incòmode en els períodes en què la seva obra no era reconeguda oficialment, quan va tornar de l'exili, i que la seva vida no va variar essencialment amb l'esclat de la popularitat arran de *Antaviana*. En aquest aspecte, com en tot, es mostra mesuradament escèptic, lluny de l'estridentia de l'heroi i la víctima. És la claredat de qui aspira a una comunicació directa i clara amb qui el llegeix, al marge de qualsevol mitificació literària.

“Massimo Bontempelli em va impressionar extraordinàriament”

Pregunta. S'ha parlat molt, en relació amb la vostra obra, de Massimo Bontempelli, de la influència que la seva narrativa va tenir en els vostres primers contes. Fins a quin punt creieu en l'abast d'aquesta influència.

Resposta. Jo era molt jove, quan treballava al «Diari Mercantil», l'empresa que dirigia Josep Janés i Olivé. Janés editava, paral·lelament al diari, una col·lecció que es deia «Quaderns literaris», que s'havia proposat de donar a conèixer els autors catalans més representatius i traduccions de literatura estrangera. En aquesta col·lecció va aparèixer un recull de contes que es titulava *La dona dels meus somnis*, de l'escriptor italià

Massimo Bontempelli. Aquest llibre em va fer una impressió de finestra que s'obria, de possibilitats noves dintre de la narració. La seva literatura avançava moltes coses, de manera que si hi hagués algun editor que recuperés Massimo Bontempelli se'ns aclariria molt el que ha vingut després en narrativa: la recuperació de la màgia, del somni, l'esclat dels escriptors sud-americans. Pel que fa al meu cas concret, no sé si el llibre va influir en mi o no, el cert és que quan el vaig llegir em va impressionar extraordinàriament.

P. En aquell moment ja havíeu editat. Teníeu escrit *El primer arlequí*.

R. Sí, havia escrit i publicat, i vaig trobar unes coincidències entre un personatge literari molt important i jo, que era un passarell que començava. Després Bontempelli ha quedat molt a l'ombra. Ara però, en uns moments de revisió, de crítica literària, d'historiografia, cal anar a cercar aquest origen. Llegim literatura sud-americana i el realisme màgic ens sembla un descobriment que ve de l'altra banda de la mar i, en canvi, ja s'havia produït a Europa. Tinc entès que aquest qualificatiu es va introduir per primera vegada en crítica literària a Alemanya, però jo crec que va néixer a Itàlia i que Bontempelli en va ser un dels seus principals promotors.

P. Pel que fa a l'aplicació d'aquest terme a la vostra obra ha estat força contestat, fins i tot vos mateix heu expressat algun recel sobre això. Algun cop heu comentat que allò que per a els altres és fantàstic vos ho veieu real.

R. De vegades et posen una etiqueta, quan tu ja estàs fent el que et proposes amb més o menys fortuna, i al cap de molts anys et trobes classificat en una categoria que no sospitaves. Crec que la literatura és explicar a un altre alguna cosa, i això es fa amb el to d'una conversa, coloquial. Si jo vull explicar-vos una història ho he de fer de la manera més clara i directa possible. Com que sempre he concebut l'escriptura com a comunicació, no m'he adscrit mai deliberadament a cap corrent.

P. Una font més directa de literatura per a vos que no pas la imaginació és la realitat quotidiana. Hi ha contes que, aparentment, expliquen coses que semblen extraordinàries, però que en realitat són només fets tangibles, absolutament corrents.

R. En els darrers anys vaig molt per escoles, he parlat amb infants de diverses edats. Sempre els convido a reflexionar sobre el mateix: el que en diem la realitat està ple d'irrealismes, i cadascú, des de que

es lleva fins que se'n va a dormir fa un seguit de coses estranyes, que si les analitzéssim ens durien a una sèrie de conclusions impensables, diguem-ne màgia, fantasia o ciència-ficció. Comences una jornada, i no és tal i com tu la voldries sinó que segueix una minuta que et ve imposada. Ens llevem, ens arreglem, no per a nosaltres, sinó per als altres, ens afeitem, ens pentinem, ens vestim d'una determinada manera, i durant tot el dia fem tota mena d'actes injustificables.

P. Hi ha, amb tot, una reelaboració literària molt gran de la realitat. Penso en el cas de «L'arbre domèstic», que és un conte fantàstic complet al voltant d'una planta que creix i creix, desafortadament, al menjador d'un pis, que té una base real en una planta de debò.

R. Mireu, hi esteu assegut, al costat d'aquesta planta. I és que, en definitiva, no hi ha coses estranyes, el que és estrany és la realitat. La part de somni de la persona humana és tan veritable com el tocar de peus a terra. M'han passat una colla de coses que si les vull reduir a una cohesió matemàtica, a una realitat científica, me les veuré negres. Fer la crònica d'aquesta mena de veritat que no veiem ha estat la meua fixació des que era nen fins ara.

“Quan et fas vell ja no dius mai que faràs la setmana vinent”

P. En aquest context, hi fa un paper transcendent la casualitat, que ve lligada en la vostra obra al tema de la catàstrofe. Penso en un conte de *El primer arlequí*, «L'imprevist a la cas número 13», i en el fet que es puguin concentrar tota una sèrie de dissorts en un espai i un temps molt reduïts.

R. La casualitat és per mi molt important. Diguem-ne casualitat, coincidència, predestinació, el que vulgueu. En diem casualitat amb una definició que no ens ho explica tot, ens explica alguna cosa però deixa fora una part de misteri. Pel que dieu de les catàstrofes cada vegada que se n'esdevé una hi intervenen una quantitat increïble de factors indeterminats. Cada accident aeri d'aquests que es produeixen, jo diria periòdicament, et trobes amb una colla de gent que havia d'agafar aquell avió i per no saps què no l'agafa, uns altres que no l'havien d'agafar i l'agafen, i tot plegat acaba en catàstrofe. Quan s'arriba a vell, i la meua dona i jo ja som grans i ja hem passat per una colla de coses,

Pere Calders, al costat la planta que protagonitza el seu conte «L'arbre domèstic».

t'acostumes a no dir «mira, la setmana que ve farem això», hi poses tot de reserves perquè d'aquí a la setmana que ve, i d'aquí a deu minuts, ningú pot dir amb tota seguretat què farà ni què li passarà. Això no és una teoria sinó el resultat de l'experiència, i la experiència difícilment es pot comunicar. No es transferible.

P. El tema de la catàstrofe ha estat tractat a bastament a la vostra obra, des de diversos contes fins a una novel·la, *Ronda naval sota la boira*. Com va sorgir la idea d'escriure aquest llibre?

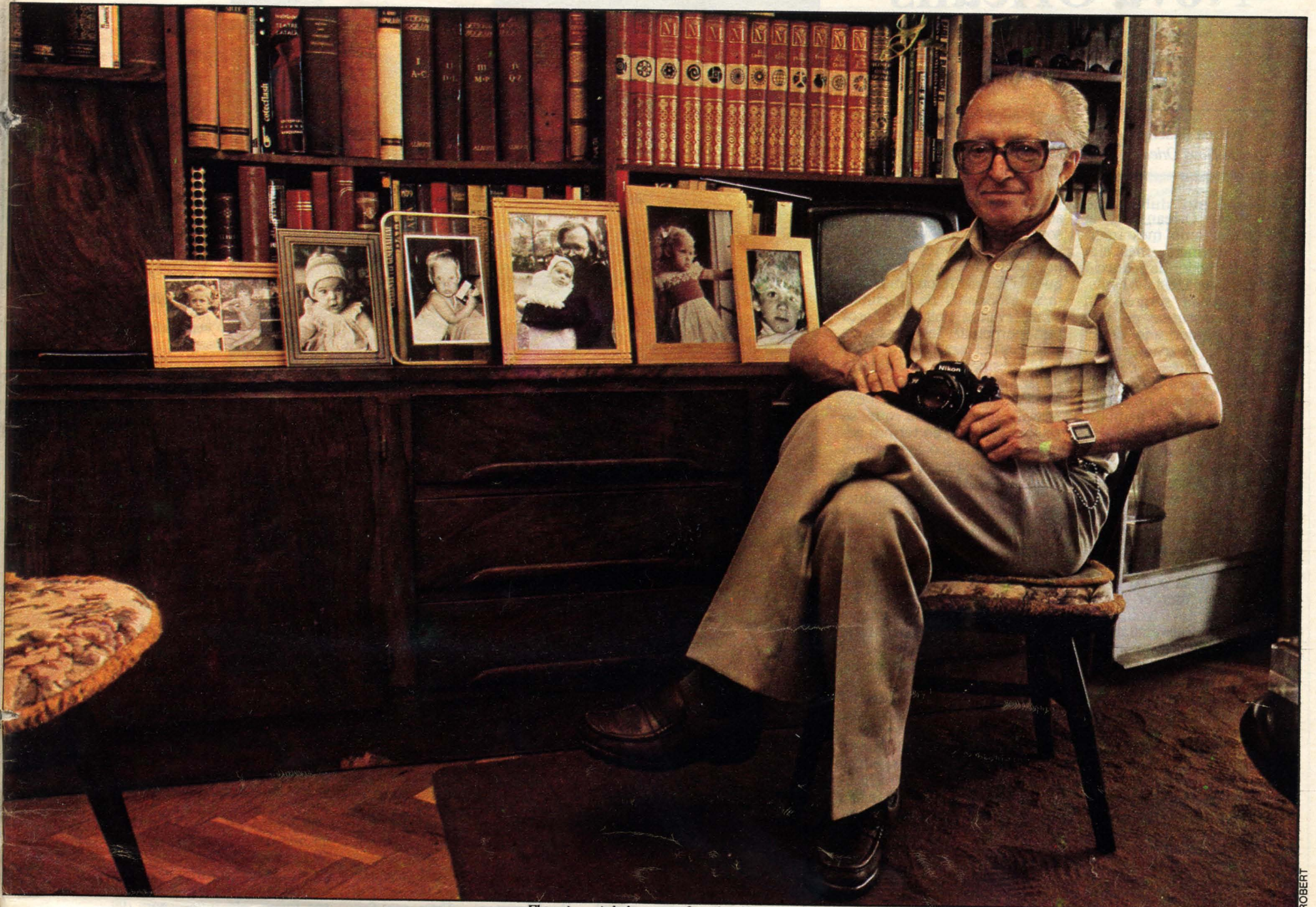
R. Hi ha una cosa en relació amb aquest llibre, al marge de la coincidència que jo nasqués el mateix any que es va enfonsar el transatlàntic «Titanic», que sempre m'ha interessat, i que ha interessat repetidament molta gent, perquè s'han fet novel·les i films sobre el tema. És el fet que es pogués construir una nau, orgull de la marina britànica, amb els darrers avenços tècnics del moment, que no es podia enfonsar de cap manera, perquè tenia un sistema de compartiments estancs que si es produïa una avaria en un d'ells s'aïllava i no passava res. A aquest vaixell, li va passar l'única cosa que no s'havia previst, que un bloc de gel l'obris de dal a baix com si es tractés d'un obrellaunes. Al «Titanic», hi anaven personalitats, milionaris, tècnics de la companyia. Feien un primer viatge de propaganda del vaixell, de la marina britànica, però sobretot de l'orgull anglès. I va

acabar de la manera com va acabar. Hi ha un fet curiós, poc conegut, però que s'ha divulgat. Deu o dotze anys abans que passés tot això, un escriptor americà de segona categoria va publicar una novel·la en la qual es preveia exactament el que es va produir després. Era un vaixell anglès que feia el primer viatge d'Anglaterra als Estats Units amb tot els avenços tècnics. Donava dades increïbles, com ara que duia quatre xemeneies, el tonatge, les mides, el nombre de passtagers, que xocaria amb un bloc de gel i que hi hauria 1.500 morts. Realment deixa una mica perplex tot plegat, perquè en el moment de la seva redacció ni tan sols se'n parlava, del «Titanic».

“No confio del tot en el progrés”

P. La idea de falibilitat del progrés que es desprèn de l'episodi del transatlàntic enfonsat és molt pròxima a la que es conté a la vostra obra.

R. El progrés m'atrau molt i m'interessa, però en desconfio, o millor dit, no hi confio del tot. Cada avantatge del progrés comporta una sèrie d'inconvenients. Ara fa poc he vist uns capítols d'una sèrie francesa sobre l'aviació. És interessantíssim veure com ha evolucionat el progrés tècnic fins arribar allà on som ara. En el curs de la meua vida he estat testimoni de canvis impressionants. Jo de petit havia vist aquells avia-

El testimoni de la seva afecció més gran: la fotografia

ROBERT

dors que feien els primers experiments. Venia al Turó Park de Barcelona un aviador francès que duia una avió que se l'havia construït ell, amb les rodes d'aterratge de bicicleta. Es posava la gorra a l'inrevés, engegava, s'alçava deu metres i anava a parar de morro a terra. Des d'aquestes primeres provatures als avions actuals hi ha un procés que et fa pensar molt. S'ha progressat a costa d'una colla de fracassos i d'uns quants il·luminats. No sé si coneixeu un d'aquells episodis que es refereixen sempre que es parla de la història de l'aviació i del paracaigudisme. A principis de segle, un sastre de París va pensar que es podia fer una mena de vestit, com una capa, en forma de rata-pinyada, i que amb aquesta roba podria volar. Aquest home va arribar a fer el vestit, i estava tan convençut que sortiria bé que va fer una mena de cerimònia, i la va filmar i tot: des del tercer pis de la torre Eiffel es va deixar anar i, és clar, va quedar clavats a terra, va fer un forat i tot. El curiós és que aquesta experiència no va servir d'escarment, perquè al cap d'uns anys va sortir un americà que defensava que aquell sastre tenia raó, que es podia fer un vestit que es desplegués com una capa i que permetés el vol. Va fer una altra demostració, es va llençar des d'un avió, amb casc i paracaigudes, el vestit no va anar bé, el paracaigudes no es va obrir i també va quedar clavats a terra. Tots aquests somniadors

que feien desconfiar en la tècnica d'aquell moment són precursors del que va venir després. Perquè ara et quedes parat de veure com volen les ales deltes. La simplicitat d'una ala delta, que poc o molt ja ballava pel cap de Leonardo da Vinci, sembla que hagi de ser fàcil de descobrir i en canvi a costat molts esforços.

P. Més que els descobriments tècnics el que us angustia és l'ús que se'n pugui fer.

R. Sí, em fa una certa angustia l'assimilació que pugui fer l'home de les troballes científiques. Que se sàpiga assimilar per a bé. L'experiència que anem passant no és, en aquest sentit, massa favorable. Cada progrés tècnic es paga amb dolor. Quan parlem de la desintegració de l'àtom i totes les possibilitats que ofereix el fet que es pugui arribar a dominar, hem de contar que, de moment es fa servir sobretot com a element de destrucció. Això és molt desmoralitzador.

P. D'altra banda, l'home s'enfronta amb la pèrdua de punts de referència, de models socials covejables.

R. Per desgràcia sembla que al món hi ha dos grans sistemes antagonics que són el capitalisme dels Estats Units i el socialisme de la Unió Soviètica. Aparentment, només. Perquè des dels dos bàndols s'insisteix a burocratitzar el progrés i utilitzar-lo com a element de pressió i de terror. Em penso que una part de la pèrdua d'esperança de la nostra època ve donada

perquè no tenim aquell model de societat que quan jo era jove ens semblava que teníem: per uns era els Estats Units i per als altres la Unió Soviètica.

“No em proposo mai d'establir una moralitat en els meus contes”

P. Un dels elements que ha estat remarcat en relació amb la vostra obra és el seu caràcter moral.

R. Sí, però això és totalment indeliberat. No és que jo quan escric un conte em proposi d'establir una moralitat. De vegades quan em fan veure que n'hi ha una em sorpren a mi mateix, perquè no hi ha una intenció prèvia.

P. En el fons, el que hi ha és una voluntat de reflexionar sobre temes candents del món modern.

R. Això li passa a tothom que escriu, fent poesia, fent narrativa, fent periodisme. Com a suport de l'escriptura hi ha una manera de pensar i de sentir, que, inconscientment, es reflecteix a l'obra. Algú ha dit que tota obra literària és autobiogràfica; em sembla que és veritat. Es pot endevinar com és un autor a través del que escriu, no solament el que et vol explicar en aquell moment, sinó com és, com pensa...

P. Fins i tot en el cas d'obres tan aparentment poc biogràfiques com la vostra.

R. La meua obra és més

autobiogràfica del que sembla. A mi no m'agrada gens rellegir-me, ara ho he hagut de fer per a les reedicions. Doncs bé, podria dir sobre tot el que escrit que obeia a una inquietud de diferents moments de la meua vida, a una manera de pensar i de sentir.

“La literatura ha estat mitificada i adornada”

P. Essencialment sou un contista, però ocasionalment heu escrit novel·les, quina és la vostra actitud davant el gènere novel·la.

R. Aquesta dualitat de gèneres té diverses explicacions. Per mi, la novel·la requereix una dedicació exclusiva. No es pot ser novel·lista a estones, dedicant-hi de tant en tant, perquè la novel·la ho reflecteix, això, perd coherència. El conte permet que algú que no és un professional, jo no he estat mai un professional de la literatura, se'n pugui sortir. A part d'això hi ha un concepte que ara he anat assimilant: el conte no et condiciona a nivell d'espai. Quan vols explicar una història, el conte t'avisava de seguida si ja has arribat al final, si has explicat allò que volies explicar o si t'has passat i tot. En canvi, la novel·la és més delicada, una novel·la ha de tenir una mida determinada i això, fins i tot, en grans obres, les perjudica. Hi ha per exemple un autor de novel·la policíaca americana, William Irish, que a

mi m'interessava molt. Ara he estat llegint *La dama fantasma* i l'he haguda de deixar, perquè arriba un moment que es veu tant que l'home va tenir una idea per a un conte i ho va voler convertir en una novel·la i se li acaba, que es converteix en un maó autèntic.

P. De tota manera, el conte esdevé una solució de síntesi que resulta bàsica en la vostra literatura.

R. Sí. Jo he passat una experiència curiosíssima. He treballat molts anys en una editorial on es feia el famós diccionari literari Bompiani, un llibre on es fa la síntesi de les grans obres de la literatura universal. Com a redactor em va tocar fer el *Crim i càstig* de Dostoievski, que és una novel·la que sempre he admirat profundament. Aleshores, en llegir-la i haver de reproduir-ne l'argument en quatre o cinc folis, em vaig adonar que és un fulletó detestable, amb tots els tòpics del fulletó: la mare prostituta, el pare borratxo, el policia dolent. En mans d'un geni, es converteix en una novel·la apassionant, però la trampa s'hi veu. El conte és més directe. Per això ara rellegeixo contes, i intento rectificar coses, que no em serviran de res... Per mi, la literatura està mitificada i adornada, però en realitat, ja ho he dit, és una cosa tan simple com explicar a un altre el que penses o el que sents. Tot el que s'hi ha posat de més es nota, i com més gran em faig més em pesa aquesta quantitat de coses que s'hi afegeix.